

LIEKSAN SÄHKÖ OY

50-vuotias

KIRJOITTANUT

Onni E. Koponen

Sisällys

SAATESANAT	7
Päreestä sähkövaloon, jauhinkivestä moottorimyllyyn	
Siihen aikaan, kun isä lampun osti	9
Jo "muinaiset kreikkalaiset"	11
Teollisuuslaitokset edelläkävijöinä	12
Maaseudun "sähköistysraivo"	13
Myyjäin markkinat	14
Sähkölaitoksen synty ja alkuvaiheet	
Alkuvirikkeitä	16
Sähköhanke meijeriltä	17
Lieksan Sähkö Osakeyhtiö perustetaan	19
Koneisto paikoilleen, jakeluverkosto kuntoon	21
Suomen Koneliike Oy vastaan Lieksan Sähkö Oy	23
Osakeyhtiö merkitään kaupparekisteriin	26
Sähkön ostopuuhiä ja koskitutkimuksia 1920-luvun lopulla	
Yrityksiä Kevätniemen sahalta	28
Koskitutkimuksia, "Karinkoski"	29
Uuden höyryvoimalaitoksen suunnitelma	30
Oma voimalaitos vai Pankakosken ostosähkö	30
Neuvotteluja Pankakosken kanssa	31
Ensimmäinen virranostosopimus Pankakoskelta vuonna 1929	33
Pankakosken suurjännitelinjan ja muuntaja-asemien rakentaminen sekä jakeluverkoston uusinta vuonna 1929	34
Pula- ja lamakautta vuosina 1930—1934	37
Nousukauden taloutta vuosina 1935—1939	42
Sotavuodet 1939—1944	
Talvisota vuosina 1939—40 tyhjäkäyntiä	47
Jatkosota ylikuormituskautta vuosina 1941—44	49
Puolustuslaitoksen Määräjälähden kasarit vuonna 1941	52
Rauha, puutteenalaista jällecnrakennusta 1940-luvulla	53
1950-luku alkaa kireänä	
Korean "kierre" vuonna 1950	61
Tariffiyksiköt ja hinnan nousua vuosina 1951—52	62
Vahvistuvaa taloussuuntaa vuosina 1953—55	65
1950-luvun jälkipuolisko tasaista nousua	70

1960-luku alkaa, sähköä Pamilosta	75
Suotuisaa kehitystä vuosina 1960—63, Pamilo vaihtuu Licksankoskeksi	75
1960-luvun loppupuoli, vuodet 1964—68, tiukkaa taloutta ja kehitysalueen vaikeuksia	78
Johtokunta ja tilintarkastajat vuosina 1967—68	82
Yhtiöjärjestyksen muutokset ja osakepääoman korotukset	85
Sähköyhtiön talo- ja tonttiomaisuuden kehitys	88
Tekniikan ihmeitä ja sattumusten satoa viisikymmenkaudelta	92
Kehitys kurssien ja työjärjestöjen valossa	96
Henkilökunta vuosina 1918—1968	
Toimitusjohtajat	100
Teknillinen johto	101
Toimitusjohtaja-insinöörit	102
Asentajat ja työnjohtajat	103
Konttori- ja varastohenkilöstö	104
Johtokunnan puheenjohtajat ja jäsenet	105
Tilintarkastajia	107
Tapani Saikka. Ajankohtaista ja tulevaisuudennäkymiä 50-juhlavuotena	109

Saatesanat

Tehtäväni on ollut koota Lieksan Sähkö Oy:n 50-vuotisen toiminnan historia. On hyvin arvattavissa, ettei tämän itsenäisyytemme sekavina syntyvuosina toimintansa aloittaneen taloudellisen yrityksen alkuaajoista ole paljonkaan kirjallisia todisteita. Sähköyhtiön perustajathan olivat liikemiehiä, käsityöläisiä ja työväkeä, talousmiehiä eivätkä kynäilijöitä.

Käytettävissäni on ollut Lieksan Sähkö Oy:n *arkisto*, josta tärkeimpinä asiakirjoina ovat olleet säilyneet pöytäkirjat ja vuosikertomukset.

Haastattelutietoja olen saanut mm. leskirouva Tyyni Kilpeläiseltä, syntynyt 1890. Hänen puolisonsa oli pankinjohtaja E. E. Kilpeläinen. Perustamispuuhiä todistamassa ollut pitkäaikainen johtokunnan puheenjohtaja ja jäsen, talousneuvos Leo Niskanen on myös kertonut menneistä. Merkittävää apua olen saanut yhtiön nykyisiltä *virkailejoilta* ja vanhimmilta *asentajilta*. Muut henkilölähteet mainittu tekstissä.

Tärkein *painettu lähdekirjallisuus*:

Honkala, Niilo, Suomen Sähkölaitosyhdistys 1926—1966 Helsinki 1966.

Högström, Sirkka, Vaasan Sähkö Oy 1892—1967. Vaasa 1967.

Kertomus Pohjois-Karjalan Sähkö Oy:n toiminnasta; vuosikerrat 1946—1966. Joensuu.

Koponen, Onni, Pielisjärven kansakoulujen vaiheet. . . (Kirjasen yleiskatsaukset). Joensuu 1947.

Koponen, Onni, Pielisjärven Säästöpankki 1859—1959. Joensuu 1959.

Koponen, Onni, Pielisjärven Osuuskassa 1917—1967. Joensuu 1967.

K o p o n e n, Onni, Pielisjärven Osuusmeijeri 1901—
1951. Joensuu 1959.

Omista aikaisemmista em. kirjastani on ollut apua. Myös olen käynyt läpi Lieksan kauppalan ja Pielisjärven kunnan sekä eräiden muiden yhteisöjen *vuosikertomukset*. Eräistä *Joensuun lehtien* kirjoituksista ja *Pielisen Kotiseutumuseon* arkistoaineksesta on ollut hyötyä.

Raha on käsitelty aikansa asussa. Se on siis nykymarkoissa vasta vuodelta 1962.

Lieksassa kesäkuussa 1968

Onni E. Koponen

Päreestä sähkövaloon, jauhinkivestä moottorimyllyyn

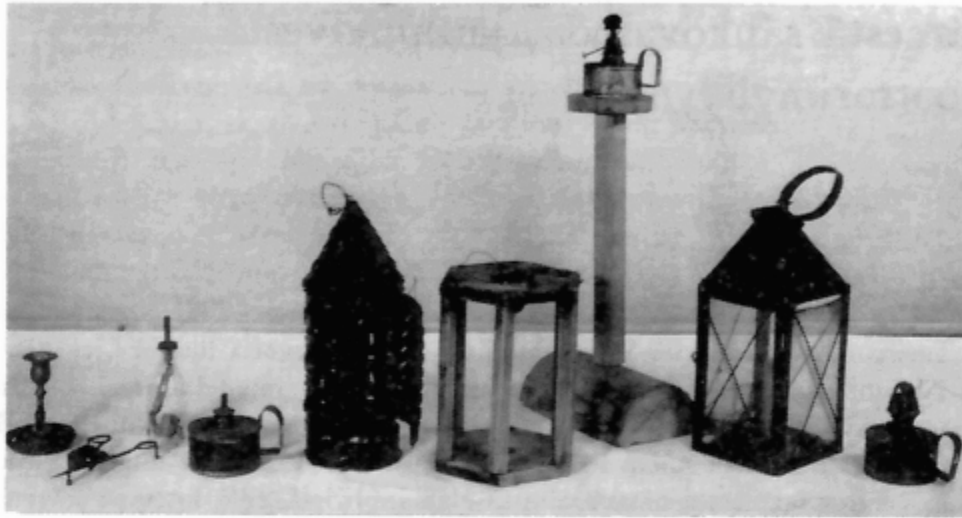
Siihen aikaan, kun isä lampun osti...

Tarinamme päähenkilö *Sähkö* on viisikymmentä vuotta tuonut Lieksaan ja sen lähiympäristöön valoa ja voimaa. Mutta kaikella on edeltäjänsä ja esihistoriansa. Avotuli, virtaava vesi ja puhaltava tuuli ovat palvelleet meitä täällä ennen sähköä. Kuinka nämä luonnonelementit ovat auttaneet ihmistä vajaan sadan vuoden takaisessa omavaraisessa elämänpiirissä, siitä saamme selventävän käsityksen pistäytymällä tarkastelemaan pielisjärveläistä talonpoikaista-
loa ja sen esineistöä vaikkapa ulkomuseoalueellemme Lieksan Pappilanniemeen.

Kun keitinlieteen oli tuluksilla kerran saatu tuli, se sai kyteä hiillospesässä tuhkien alla yölläkin. Tulitikkujen tultua käyttöön tämä 'ikuinen tuli' ei enää ollut niin välttämätön. Savutuvan liedellä ja uunissa palava *avotuli* antoi sivutuotteena pimeään aikaan tupaan melkoisesti valoa. *Polttopäreen* valossa tehtiin tuvassa puhdetyöt ja ulkosalla pimeään aikaan pakolliset taloustyöt. Aamulla saatiin päreeseen tuli puhaltamalla kytevästä hiilloksesta. Hallitus kielsi palo-
vaaran takia 1800-luvun alussa päreroihun käytön navettatöissä, mutta kesti vuosikymmeniä, ennenkuin tästä vaarallisesta tulen käsittelystä päästiin. Sisällä valaistuspäre paloi seinässä ja uuninpatsaassa olevissa pihdeissä, lattialla ja pöydällä olevissa jalallisissa telineissä, rahkoissa. Lattiarahkossa, pärerengissä, tulipärettä voitiin näppärästi liikutella ylös ja alas. Valopäre paloi noin neljännestunnin. Naisilla ja miehillä oli tärkeää työtä tehdessä oma valonsa. Tarvittaessa lapset näyttivät tulta.

Sata vuotta sitten *kynttilät* valettiin vielä kotona teurasrasvoista. Kynttilöitä käytettiin harvoin: vain juhla-aikoina ja päreroihun käytön vähentyessä ulkotöistä lyhdyissä. *Kynttilälyhty* oli monikulmainen, puukehyksinen. Puulyhtyjen rinnalla tulivat käyttöön 1850-luvulta Viipurin juutalaisten markkinoilla levittämät sylinterimäiset, reikälyötteiset peltilyhdyt. Niissä paloi sisällä kynttilä, myöhemmin *öljytuiju*. Kehitys savu-uunista piisilliseen uuniin ja pärevalosta öljylamppuun kävivät rinnan.

Kun lamppuöljy vajaa sata vuotta sitten alkoi yleistyä, paikalliset läkkisepät, »pintsarit», taivuttivat ja juottivat rautapellistä pieniä tuijulamppuja, *kitupiikkejä*, joissa lamppuöljy paloi »säätöliekillä». Talonpojalle, jolla oli jatkuva rahanpuute, paloöljy oli kallista. Kitupiikki näppäroitiin myös pie-

Lieksan Sähkön edeltäjiä Pielisen Kotiseutumuseosta: vasemmalta kynttiläjalka, kynttiläsakset, öljytuiju putelissa, peltituiju, peltilyhty, puulyhty, tuijunjalka, lasilyhty ja huulituiju.

neen puteliin. *Kattolamput* alkoivat kotiutua viime vuosisadan lopussa. Niitä ostettiin kaupunkien markkinoilta ja Lieksan kauppiailta, joilta polttoöljy haettiin tuohisiisnalla vahvistetulla tai pärekoriin istutetulla pullolla. Öljypulot olivat litteitä tai mahakkaita. *Stearinikynttilät* tulivat kauppoihin 1870—80-luvuilla. Ensimmäisen maailmansodan aikana tulivat ensi kerran käyttöön kirkaat mutta hankalat karbidilamput.

Esihistoriaamme kuuluva osa Lieksan kirkonkylän katuvalaistuksesta alkoi Ahosen Rautakaupan nurkalla olevalla patsaslampulla 1910-luvun lopulla. Se oli jo teknillinen petrolilamppu ilmanpaineinen ja polttosukkineen.

Pienet jauho- ja ryynierät jauhettiin *käsikivillä*. Lähinaapurien yhteiskäytöisillä vesi- ja tuulimyllyillä jauhettiin vuotuinen tarvevilja. *Vesimylly* on täällä tuulimyllyä huomattavasti vanhempi. Sen yksinkertaisin muoto, hierinmylly, mainitaan kirjallisissa lähteissä jo 1600-luvulla. Kehittyneempi, voimansiirtokoneistolla varustettu ratasmylly on nuorempi. Täältä mainitaan 1700-luvulta useita vesimyllyjä. Viime vuosisadalla vesivoimalla jauhavia »tullimyllyjä» oli paitsi Pankakoskella myös Viessä, Lieksan Mähköllä, Kevällä (Vornalla) ja 1880-luvulla lisäksi Vuonislahden Siikajoessa.

Tuulimylly on pitäjässä nuori. Se tuli nähtävästi pohjalaisten kirvesmiesten mukana kirkonrakennusaikaan 1830—40-luvuilla. Vanhimmat säilyneet tuulimyllymme ovat 1800-luvun lopulta. Täkäläinen tuulimylly on varvas-tyyppiä: koko rakennus pyörii varpasiin istutetun keskinavan ympärillä. Sel-

lainen on Pappilanniemen ulkomuseonkin tuulimylly. Pitäjällä näemme museon myllyjä, joissa on 'säkkihissit' ja kahdet kivetkin.

Villavaate tampattiin saraksi kotona vanutuspenkissä, tampissa. Laudat halottiin kirveellä ja myöhemmin sahattiin lautasahalla. Kattopäreet ensin kiskottiin, sitten höylättiin joko nelisarvisella tai pitkävartisella pärehöylällä. Pankakosken rautaruukilla (per. 1825) oli paitsi paja myös mylly ja raamisaha. Myös talonpojat oppivat käyttämään veden liikevoimaa paitsi jauhatukseen ja ryynitykseen myös saran tamppaukseen, lautojen sahaukseen ja päreiden höyläykseen. Samoin laittein sen suoritti tuulimyllykin.

Tämän vanhan talonpoikaistekniikan syrjäytti ensin kehittyneempi turbini- mylly ja höyrykone. Sitten tuli sähkö, joka vähitellen työnsi tieltään kaiken vanhan 'kone'-tekniikan. Pielisjärven meijerin myllylaitos vuosisatamme alkukymmeniltä hävitti ajanmukaistuessaan tehokkuudellaan sekä tuuli- että vesimyllyt. Pitäjällä oli vielä 1930-luvulla useita toimivia vesi- jopa tuulimyllyjä, mutta ne huolehtivat vain tilapäistarpeista. Viimeksi on kansanomaisia myllytyslaitteita käytetty jatkosodan aikana. Jo 1930-luvulla alkanut kotitalouskoneiden ja -kojeiden myös uuneihin ja helloihin kohdistuva sähköistäminen päätti pitkän aikakauden siirtämällä sen museoon. Kaikessa tässä kehityksessä on Lieksan Sähkö Oy ollut merkittävästi mukana.

Jo 'muinaiset kreikkalaiset...'

Ilmiönä *sähkö on tunnettu jo muinaisuudessa*. Se lainasi elektron-nimensä kreikankielisestä merenpihka-sanasta. Suomalaisen sähkö-sanan keksi tunnettu eurajokelainen sanseppä lääkäri Samuel Roos. Järjestelmällinen sähkön tutkimus alkoi italialaisen luonnontutkija Luigi Galvanin tunnetusta sammakonraajat-kokeesta 1700-luvun puolivälin jälkeen. Koneellinen sähkön tuottaminen vaati kehitysaikansa. Italialainen fyysikko Alessandro Volta kehitti 1700-luvun lopulla mm. levykondensaattorin. Vuonna 1800 hän kokosi ensimmäisen galvaanisen pariston. Sähkön kehittämisen vuosisata alkoi.

Kaikki *sähkökoneet perustuvat* M. Faradayn vuonna 1831 keksimään *induktioilmioon*. Noin sata vuotta sitten keksi saksalainen Werner Siemens sähkögeneraattorin. Tämä keksintö oli välttämätön sähkön tuottamiseksi laajassa mitassa ja muihin energioihin nähden kilpailukykyisenä. Siemens ratkaisi mullistavan dynamoperiaatteen, t.s. *s ä h k ö n j a m a g n e e t t i k e n t ä n v a i k u t u k s e n t o i s i i n s a*: virta vahvistaa magneettia, tämä jälleen virtaa. Kun oli ratkaistu eräitä muitakin ongelmia, alettiin rakentaa vuonna 1870 suuria vaihtovirtakoneita; 1890-luvulla päästiin sähköä tuottavien koneiden suurvalmistukseen. Kolmivaihevirtaperiaattetta oli 1880-luvulla ke-

hitetty eri tahoilla. Ruotsalainen Jonas Wenström valmisti ensimmäisen kolmivaihegeneraattorin syksyllä 1889, kolmivaihemuuntajan ja kolmivaihemoottorin puolen vuoden kuluttua. Näin oli opittu käyttämään uutta voimanlähdettä, sähköä taloudellisella tavalla hyväksi.

Skotlantilainen keksijänero Thomas Alva Edison valmisti Yhdysvalloissa syksyllä 1879 halvan jokapäiväiseen käyttöön soveltuvan *hehkulampan*. Sähkön avulla siinä hehkui palamatta hiililanka ilmattomassa lasikuvussa. Sähkökaarilamppu oli keksitty jo aikaisemmin, mutta se ei soveltunut yleiseen käyttöön. Varkautelainen insinööri Gottfried Strömberg rakensi vuonna 1880 Suomen ensimmäisen sähködynamon, joka syötti kaarilamppuja. Vuonna 1889 hän perusti oman yrityksen, joka valmisti ja asensi sähkökoneita. Sähkön tarina myös valaistuksessa alkoi. Lennätin ja puhelin jo toimivat 1800-luvulla.

Vaikka sähkökoneella oli melko tehokas asu jo 1890-luvulla, *voiman siirto* koneesta tuotti vaikeuksia. Sähkön johtoverkostossa tapahtuvan energian häviöiden takia voima-asemien vaikutussäde oli pieni, kunnes keksittiin muuntajat. Kolmivaihejärjestelmä ratkaisi nykyisen voimansiirron. Suurjännitevoimansiirrolle oli luotu edellytykset. Saksalaiset käyttivät ensi kerran öljyjäähdytteistä muuntajaa vuonna 1891 kolmivaiheisessa voimansiirrosta. Maailman ensimmäinen sähkölaitos syntyi Edisonin rakentamana Amerikkaan vuonna 1880. Heti kun voimansiirto oli tyydyttävästi ratkaistu, sähkö aloitti voitollisen kilpailunsa höyryvoiman kanssa. Suomi on sähköön käyttöön otossa uranuurtajamaiden joukossa.

Teollisuuslaitokset edelläkävijöinä

Finlaysonin tehtaat Tampereella ovat teollisuusvalaistuksen edelläkävijöitä maassamme. Vuonna 1843 ne ottivat käyttöön kaasuvälo. Vain kolme vuotta sähkölampan keksimisen jälkeen ja vuoden kuluttua sen Pariisiin maailmannäyttelyssä saavuttamasta huomiosta *sähkövalo syntyi maaliskuussa 1882* Finlaysonin kutomosaleissa. Tehtaan pääinsinööri Nottbeckin poika, insinööri Carl von Nottbeck toi keksinnön suoraan Edisonin tehtaalta.

Tampereen kaupungin sähkölaitoksen historiassa kerrotaan: »... Isälleen, vanhalle Nottbeckille, insinööri Nottbeck selitti tullessaan laittamaan puuvilla-tehtaaseen uutta valaistusta, joka oli paljon parempi kuin öljyvalo tai tehtaassa silloin käytetty kaasuvälo. Siihen ei tarvittu tuohta eikä hiiltä eikä myöskään öljyä polttoaineeksi. Se syntyi vain koneita ja rattaita pyörittäen. Samalla hän ilmoitti laittavansa tehtaaseen laitteet, joiden avulla saattoi lankaa pitkin puhella talosta taloon; siis ensimmäisen puhelimen kaupunkiin...» — Mainittakoon tässä, että Pielisjärvi sai lennättimen vuonna 1888 ja puhelimen 1899.

Kaupungeissa oli hyvin toimivia kaasulaitoksia, joten tehdaslaitokset perustivat ensimmäisinä itselleen sähkövalolaitoksia. Turussa saatiin sähkövaloa sisätiloihin vuonna 1885. Valosähkö otettiin akkumulaattoreista. Vuodesta 1901 Turussa Rettingillä oli kelvollinen sähkölaitos. Vuonna 1887 sähkövalon käyttö alkoi Helsingissä, samoin Oulussa. Mutta ensimmäinen kunnallinen sähkölaitos oli Tampereella vuodesta 1888. Myös *ulkovalaistukseen* alettiin kiinnittää huomiota. Helsingissä syttyivät ensimmäiset ulkovalot vuonna 1884. Kuitenkin vasta meidän vuosisatamme puolella alkoi teollisuuslaitoksissa voimakkaampi sähkölaitosten rakentaminen ja sähkön käyttö. Ensimmäisen maailmansodan aikana alkoi maaseudun sähköistys valoöljyn puutteessa.

Maaseudun »sähköistysraivo»

Ensimmäisen maailmansodan alkamisvuonna toimi maassamme jo yli 80 sähkölaitosta. Alussa pääomien puutteessa pantiin valosampoa jauhamaan pienet kosket. Näistä joutui kymmenkunta veden puutteesta osan vuodesta seisomaan. Sähkögeneraattoreita oli em. vuonna 610 ja niiden teho 106.000 kW. Sähkömoottoreita oli käytössä yli 4000 edustaen yli 60.000 hevosvoimaa. Aloitekykyiset maallikot hoitivat kykyjensä mukaan teknillisten asiantuntijain puutteessa sähkölaitosten perustamispuuhat, kokivat holhokkiensa lastentaudit ja oppivat omista virheistään välistä harmillisen kalliisti. *Kun sähkötekniikka edistyi* vuosi vuodelta, suunnitelmat ja aikaansaannokset vanhenivat nopeasti. Tämän tulivat kokemaan aikanaan myös lieksalaiset. Myös ratkaisu tasa- ja vaihtovirran välillä aiheutti lisäharmeja tasavirran valinneille, samoin monenlaiset jännitteet.

Pohjois-Karjalassa, syrjäisessä rajamaakunnassamme, on ollut sähköistysyrityksiä heti sähkölaitosten ilmaannuttua maahamme. Sähköistäminen tapahtui täällä pienten paikallisten sähkölaitosten puitteissa. Pielisen Karjalan vanhin sähkölaitos on vuonna 1914 Nurmekseen perustettu Kyrövaaran Sähkölaitos Oy. Maakunnassa toimi 1930-luvulle mennessä jo useita paikallisia sähkölaitoksia, lisäksi pieniä sähkövoima-asemia meijerien ja myllyjen yhteydessä.

Pielisjärvellä *Pankakosken Rautaruukki* oli saanut dynamon ja vaatimattomat tehdasvalot nähtävästi jo viime vuosisadan lopussa. Ruukki paloi 1902. Sosiaalipäällikkö Aaro Pato-oja kertoo: »Vuonna 1903 perustetussa massatehtaassa oli vuoden 1909 inventaarion mukaan 1 kpl dynamoita, teholtaan 125 amperia, 3 kpl sähkömoottoreita, à 10,5 kertaa 4 hevosvoimaa, 5 kaarilamppua ja 208 hehkulamppua. Ulkovalaistusta on ollut enintään pääoven päällä. Nykyisessä vuonna 1912 perustetussa tehtaassa oli tietenkin tehdasvalot, mutta

vielä ensimmäisen maailmansodan aikana ei ainakaan työläisten asuntoihin ollut sähköjä. On olettavissa, että ensimmäiset valot taloihin vedettiin vuonna 1919. Lieksanjoen varteen ennen ensimmäistä maailmansotaa perustetussa Rantalan sahaassa, joka paloi vuonna 1933, oli työsähköt.»

Vuonna 1902 toimintansa aloittanut *Kevätniemen saha* näyttää saaneen ulkosähköt vuonna 1911, alku oli varmaan vaatimaton. Lieksan Sähkön perustamisaikoina sahan työläisten asunnoissa oli jo omat sähköt. *Mätäsvaarassa* oli 1940-luvulla sähkövalot molybdeenikaivoksen ansiosta. *Uien kirkonkylässä* toimi vuodesta 1944 sähköosuuskunta saaden voimansa Kannelkoskesta. Vuonna 1959 se yhdistyi Pohjois-Karjalan Sähköön. Kelvällä ja Kylänlahdessa oli 1920-luvulla sahat, joissa tietenkin oli työsähköt.

Suomesta tuli joulukuun 6. päivänä 1917 itsenäinen valtio. Valitettavasti oli samalla kestettävä penikkatautiin kuuluva historiallisesti, poliittisesti ja kansallisesti pimeä vuosi 1918. Se oli pimeää aikaa myös valaistusolojen kannalta. Polttoöljy loppui. Käytettiin korvikevalaistuslaitteita: rasvatuijua, kynttilää, pärettä ja tehokasta mutta oikullista ja vaarallistakin karbidilamppua. Mutta teknillisesti oltiin jo niin pitkällä, että pimeyden voittamiseksi voitiin suunnitella sähkövalaistusta. Kautta maan syntyi *kevällä 1918 »suoranainen sähköistysraivo*. Sähkön saaminen oli yhtäkkiä muuttunut... välttämättömydeksi, josta kaikkien oli päästävä osallisiksi.» Tähän »sähköistysraivoon» osallistuivat myös lieksalaiset.

Myyjään markkinat

Ensimmäisen maailmansodan seurauksia poteva vuosi 1918 oli taloudellisesti vaikea. Inflaatio oli syönyt rahan arvon. Säännöstelevä elintarvikehuolto oli voimaton. Välttämättömätkin tarvikkeet olivat »tiskin alla» tai muuttuneet korvikkeiksi. Oli syntynyt keinottelijoiden, gulassien, sukukunta. Jopa monet maanomistajat tuottajina saattoivat panna omat etunsa korostetusti yhteisedun edelle. Kaiken kärsi kuluttaja. Myös maaseudun sähköistyspuuhiin pistivät keinottelijat näppinsä: tarvikepulan aikana kaikenlaiset heikkotasoiset tarvikkeet kävivät kaupaksi, ostaja kärsi vahingon.

Ohjatakseen maaseudun sähköistämishankkeita *Pellervo-Seura* aloitti jo vuonna 1916 valistus- ja neuvontatoiminnan. Se otti palvelukseensa *sähkökonsulentin* kiertämään ja maaseudulla antamaan asiantuntija-apua. Samana vuonna Hankkijaan perustettiin Pellervo-Seuran myötävaikutuksella erityinen sähköosasto. Kesällä 1918 Pellervo-Seuran sähköteknillinen neuvontatoimisto liitettiin *Keskusosuusliike Hankkijan* sähköosastoon. Hankkija rakensi, kartoitti, suunnitteli, tutki koskia ja laskeskeli edullisimpia sähköistystapoja. Tarvik-

keita yritettiin saada ulkomailta. Varsinkin kupari oli lujassa. Teollisesti etevä Saksa oli sodan jäljiltä huono tuottaja, Ruotsin kautta saatiin parhaiten. Oli myyjäin markkinat. Sota-ajan keinottelijat möivät edesvastuuttomasti kallista ja sekalaista korviketavaraa. Monet maaseudun sähköyhtiöt huomasivat tulleensa Pellervo-seuran ja Hankkijan valistustyöstä huolimatta ensi kiireissään petetyiksi. Hieman tähän tyyliin kävi lieksalaisillekin.

Mutta jokaisella asialla on uranuurtajansa. Sellaisia olivat maakunnassamme paikalliset sähköyhtiöt, joista osa on jo saavuttanut viidenkymmenen vuoden kunniakkaan iän. Ne ovat olleet paikkakunnallaan taloudellisen kulttuurin kasvattajia. Sellainen on myös Lieksan Sähkön tarina.

Sähkölaitoksen synty ja alkuvaiheet

Alkuvirikkeitä

Lieksan sähkölaitoksen 30-vuotiskertomus tietää: 'Kauppias Jussi K ä r k i ensin hiljaisesti rykäisi ja aloitti sitten: »Kyllähän sitä nyt valoa ja lämpöä on, mutta syksy se tulee tämänkin kesän jälkeen pimeine puhteineen, ja silloin meidän pitäisi päästä noista epämukavista ja siivottomista öljylampuista ja niiden korvikkeista. Olen tässä itsekseni ajatellut, että meidän lieksalaisten olisi ryhdyttävä hankkimaan paikkakunnallemme sähkövalaistusta. . . '

Tämän kerrotaan tapahtuneen eräänä valoisana toukokuun iltana, siis *kevällä 1917*, ehkä jonkinlaisena tupakkajuttuna muun kokoontumisen yhteydessä. Edellämainittu liikemies ja kauppias Jussi Kärki, jolla oli liiketalo Pie-lisjärven Osuusliikkeen vanhan pääliikkeen vastapäätä (nyk. Surakan myymälä), näyttää olleen yksi hankkeen alkuunpanijoita. Seuraavissa luvuissa tutustumme muihin perustajahenkilöihin.

Liikemies-kauppias Jussi (Juho) Kärki,
perustajajäseniä, kuoli 1952.

Ajatus kyti hiljalleen ja seuraavan vuoden 1918 helmikuussa pidettiin ensimmäinen *valmistava kokous* Lieksan Nuorisoseuran talossa (nyk. Sarkala). Kiinnostusta ja uteliaisuutta asiaan näyttää olleen, myöskin epäileviä Tuomaita. Sähkö oli outoa, salaperäistä; monet pelkäsivät jo ennakolta paljaita sähkölankoja. Toisaalta hanke näyttää poliittisesti ankeasta ajasta huolimatta olleen koko Lieksan yhteinen: mukana työläisiä, käsityöläisainesta, kauppiaita, virkamiehiä jne. Tässä helmikuun kokouksessa päätettiin ryhtyä puuhiin valaistusyhtiön perustamiseksi. Valoyhtiön osakepääoman suuruudeksi päätettiin 100.000 mk. Yhden osakkeen arvoksi tuli 100 mk. Koemerkinässä päätettiin kantaa etumaksua 10 mk, joka olisi sitova, jos tarpeellinen määrä osakkeita saataisiin merkityksi. Yhtiö aloittaisi heti, kun puolet osakkeista olisi merkitty.

Hanketta hoiti toimikunta, johon kuuluivat teknikko Everd Dyberg, Lieksan Osuuskaupan (nyk. Osuusliike Pielinen) kaupanhoitaja Toivo Joutsen, tukkiyhtiön piirimies Teodor Kinnarinen ja varamiehenä kelloseppä Onni Koski. Pitkin kesää pidettiin useita neuvotteluja. Pyydettiin ja saatiin asiantuntijapua maataloushallituksen sähkökonsulentti Sampo Kyanderiltä, joka oli Pielisjärven kirkkoherra Ernest Kyanderin poika. Dipl.insinööri Kyander oli tietenkin kiinnostunut kotiseutunsa sähköistämisestä.

Kun toimikunnassa ei ollut sähkötekniikan asiantuntijoita, kylläkin yritys halua, insinööri Kyanderin apu oli tarpeen. Maamme sähköistämisen hän oli vasta alussa ja asiantuntijoita vähän. Nuoren polven insinöörikunnasta juuri Sampo Kyander oli erikoisesti kiinnostunut maan sähköistämisestä. Hän kuului mm. Pellervo-Seuran sähköosastoon asiantuntijana, toimi Turun ja sen lähiympäristön sähkölaitosten tarkastajana. — Sampo Kyander kuoli tapaturmaisesti oikosulkuun vuonna 1926 ollessaan Hämeen kuntain sähkötoimikunnan toimeenpanevana johtajana ja näyttäessään ulkomaalaisille vieraille laitostaan.

Sähköhanke meijeriltä

Pielisjärven Osuusmeijerillä (perustettu vuonna 1901) oli 20-hevosvoimainen höyrykone omia tarpeita varten. Ensimmäinen maailmansota ja sisällissotatilanne olivat nostaneet päällimmäiseksi mustan pörssin kaupan. Kukoistava salakauppa nieli Moolok-kitaansa kermat, voit ja jyvätkin. Meijerin voimakoneisto oli melkein tyhjäkäynnillä. Saattoi olla taloudellisesti kannattavaa melkein tyhjillään kolisevan meijerikirnun ja jauhinkivien ohella pyörittää lieksalaisille sähköä. Asiantuntija pantiin laskeksimaan.

Insinööri Sampo Kyander laati suunnitelman ja esitti sen kesällä 30. 7. 1918 sähkötoimikunnalle:

Voima otettaisiin toistaiseksi meijeriltä. Sen konehuoneen edustalle rakennetaan laudoista väliaikainen suoja, johon sähkökone sijoitetaan. Siitä johdetaan sähkövirta 380 Voltin jännitteisenä lähiympäristöön: kansakouluun, vai-vaishuoneeseen, pappilaan jne. Pitempiä matkoja varten jännite on nostettava 5000 Volttiin, jollaisena se siirretään Iljanniemen tietä Rouvalan lähistölle. Täällä se haarautuu kunnalliskotiin ja Lieksaan. Lieksan puoleisella rannalla linja edelleen haarautuu Hovilaan ja rautatieaseman tiehaaraan päin, jonne muuntajat. Virran »hengenvaarallinen» jännite alennetaan jälleen 380/220 Voltin matalajännitteeksi. Kunnalliskodin lähistölle tulee oma transformaattorinsa (muuntaja).

Kustannukset olisivat:

Voima-asema arviolta	2.500 mk
Sähkökone 45 kVA, 380 voltia: 1.000 kierrosta	21.500 »
Mittauskojetaulu	1.250 »
Korkeajännitysjohto kuparoitua rautajohtoa Lieksaan:	
3,5 km ja kunnalliskotiin 1,8 km .. 18.550 mk	43.800 »
Matalajännitysjohtoa yhteensä 10,5 km	18.550 »
Rautajohtoa	36.800 »
4 kpl transformaattoreita (muuntajia) 5 kVA:	
5000/380/220 V	28.000 »
1 kpl Transformaattoreita 25 kVA	12.000 »
Sekalaiset menot	9.500 »
	Yhteensä 173.900 mk

Pielisjärven kunnan, johon nykyinen Lieksa silloin kirkonkylänä kuului, osuus Lieksassa ja Mähköllä sekä Rantalassa olevien rakennustensa osalta olisi kustannuksista lähes 35.000 mk, jonka verran kunta voitaisiin velvottaa ottamaan osakkeita.

Kyanderin laskelmien pohjalta keskusteltiin meijerin hallituksen kanssa. Hallituksen puheenjohtajana oli kunnallisneuvos Juho G. Ryynänen ja isännöitsijänä myöhemmin pankinjohtajana tunnettu Niilo E. Airaksinen. Heidän kanssaan päädyttiin sopimukseen, että meijeri saisi vuosikorvausta todellisten menojen mukaan noin 35.000 mk. Tällä hinnalla meijeri pyörittäisi sähkökonetta ajan 10. päivästä elokuuta 15. päivään toukokuuta seuraavana vuonna. Valovirta syttyisi illalla puoli tuntia ennen auringonlaskua ja sammuisi aamulla puoli tuntia auringonnousun jälkeen. Näin vuotuinen käyttöaika olisi noin 2 700 tuntia. Kun laskettaisiin muut kulut (korot, kuoletukset, monttöörin palkkaus, kunnossapitomenot yms.), vuosittaiset menot olisivat noin 70.000 mk. Kustannusarvio vaikutti kohtuulliselta.

Insinööri Sampo Kyander epäili kuitenkin hankkeen kannattavuutta pelkänä valovirran myyntinä. Insinööri huomautti, että meijerin kannattaisi muuttaa myllynsä ja meijerinsä höyryvoimaisesta sähkövoimalla käytettäviksi. Silloin sähköyhtiö voisi päivisin myydä muillekin lieksalaisille asiakkaille voimavirtaa. Samalla yhtiö voisi saada sähkövirtaa toisinaan läpi vuorokauden. Järjestelyn avulla voitaisiin sopia määräpäivät. Tämä vaikuttaisi ratkaisevasti voiman ja valon myyntihintaan. Voimanlähteenä olisi edelleen höyrykone, mutta nykyinen on liian pieni. Meijerin halkojen kulutus tietenkin lisääntyisi, mutta siitähän sähköyhtiö voisi sovittaa. — Kun kotimainen kauppa oli säännöstelty, voilla rajahinta ja korttisäännöstely, eivätkä ulkomaiset voimarkkinat vielä olleet avautuneet, ei meijerin hallitus uskaltanut tähän laajennussuunnitelmaan, joka mahdollisesti olisi nopeuttanut meijerin nykyaikaistamista jo 1920-luvulla.

Insinööri Kyander päätyi tilanteen näin ollen tulokseen: »Katsoen niihin voittamattomiin vaikeuksiin, joita valaistuksen hankkiminen muiden välineiden avulla ensi valaistuskautena kohtaa, ja lisäksi siihen arkaluontoiseen asemaan, johonka kyläkuntamme syksypimeän aikaan lähestyvien rajakahakoiden takia joutuu. . . , katson välttämättömäksi puoltaa aiotun hankkeen (valovirran osto meijeriltä) toteuttamista. Siinä toivossa, että jo vuoden kuluttua olosuhteet ovat siksi tasoittuneet, että oman tarkoitustaan vastaavan sähkölaitoksen rakentamiseen voidaan ryhtyä ensi kesänä, ehdotan, että meijerin kanssa tehdään sopimus vain yhdeksi vuodeksi kerrallaan.»

Kyanderin *ehdotus oli tilapäisratkaisu*, joka ei olisi taannut sähkön saannin jatkuvuutta. Meijerin höyrykone olisi heti normaaliaikojen palattua liian pieni jo talon omia tarpeita varten, mikä pian osoittautuikin tosiasiaksi. Sähkötoimikunta ei ollut halukas tilapäisratkaisuun. Se keräsi jatkuvasti koemerkintöjä, tunnusteli valovirran saantia Kevätniemen sahalla ja Pankakosken tehtailta ja totesi sähkön ostamisen lähialueen voimakoneilta turhaksi toiveeksi. Myönteisetkin ehdot olivat epätaloudellisia. Oli päädyttävä oman voimalaitoksen rakentamiseen. Pyydettiin lausuntoja ja kustannusarviota Keskusosuusliike Hankkijalta.

Lieksan Sähkö Osakeyhtiö perustetaan

Lieksan Sähkö Osakeyhtiön perustava kokous oli 5. päivänä syyskuuta ja päätös vahvistettiin lopullisesti syyskuun 11. päivänä 1918. Asia oli ollut vireillä toista vuotta.

Yhtiöjärjestys hyväksyttiin. Sääntöjen mukaan osakeyhtiön tarkoituksena oli »*valmistaa ja myydä sähkövoimaa sekä harjoittaa maataloustuotannon yh-*

teydessä esiintyviä teollisuuksia ja kaupata niiden tuotteita sekä sähkötarpeita.» On syytä muistaa, että näinä vuosina osuustoiminta-ajatus — eräs passiivisen vastarinta-ajatuksen käytäntöön sovellutus — oli kuluttajien keskuudessa voimakkaasti esillä. Vähävarainen kuluttajaväestö haki taas osuustoiminnasta taloudellista turvaa. Yhtiön säännöissä oleva tarvikkeiden osto- ja jakelutapa viittaa »osuustoiminnalliseen» asenteseen, jota nuoren sähköyhtiön toiminnassa paljon olikin. Yhtiö perustettiin kuluttajiensa tarvetta varten eikä voiton saamiseksi. Pääoma-kysymys määräsi pakostakin osakeyhtiö-asun. Yhtiön kotipaikaksi tuli »Lieksan kylä Pielisjärven pitäjässä».

Alkuosakepääoma 100.000 mk oli yhtiökokouksen päätöksellä mahdollista tulevaisuudessa korottaa 300.000 markkaan asti. Osakkeet myytiin nimetyille henkilöille, yhtiö piti niistä kirjaa. Osakkeita sai omistaa vain kuluksensa mukaan. Osakkeenomistajan vaihtuessa muun saannon kuin perinnön, testamentin tai naimaoikeuden kautta yhtiöllä oli etuosto-oikeus. Vuosivoitosta piti siirtää vararahastoon vähintään 20 %. Jäljellä olevasta erästä voitiin maksaa 6 % osinkoa, muusta jäännöksestä määräsi yhtiökokous. — Kussakin osakkeessa oli kymmenen osakekuponkia, joita ei leikattu koskaan. Sähköyhtiön sosiaalinen luonne ilmenee siinä, ettei se toiminta-aikanaan ole jakanut osinkoa kuin vuonna 1963, mutta kyllä halvemman taksan mukaista sähköä. Tämäkin lopetettiin 1960-luvun alussa.

Yhtiön johtokuntaan kuului puheenjohtaja, 4 varsinaista ja 2 varajäsentä. Johtokunnan jäsenten piti olla osakkeenomistajia. Yhtiön juoksevia asioita hoiti sivutoiminen toimitusjohtaja. Tarpeen tullen annettiin prokuraatio jollekin yhtiön palveluksessa olevalle henkilölle. Johtokunnan toiminta tapahtui normaalisten yhtiösääntöjen puitteissa. Määräysvalta ja valvonta oli tietenkin osakkailla yhtiökokouksessa. Äänestys tapahtui suljetuilla lipuilla, osakkaalla oli korkeintaan 10 ääntä.

Valtioneuvostolle menneen yhtiösopimuksen allekirjoitus kuului:

»Allekirjoittaneet, jotka tänään ovat päättäneet perustaa 'Lieksan Sähkö O.Y.' -nimisen osakeyhtiön sadantuhannen (100.000) smk pääomalle, ovat aikomuksella tarjota jäljellä olevan osakemäärän muiden merkittäväksi, itse merkinneet seuraavat osakemäärät:

Lieksassa 11. päivänä syyskuuta 1918

Lieksan Osuuskauppa r.l. p.p.	50 osaketta à 100 mk	5000 mk
Toivo Joutsen, Olli Myllynen Everd Dyberg	4 osaketta à 100 mk	400 mk
p.p. Nikolai Mauro Antti Ryynänen	10 osaketta à 100 mk	1000 mk
Teodor Kinnarinen	10 osaketta à 100 mk	1000 mk

Valtioneuvosto hyväksyi yhtiösopimuskirjan ja yhtiöjärjestyksen tammi-
kuun 18. päivänä 1919. Yhtiön virallinen nimi oli *Lieksan Sähkö Oy*.

Koneisto paikoilleen, jakeluverkosto kuntoon

Päädettiin oman voimalaitoksen rakentamiseen. Heti perustavan kokouk-
sen jälkeisenä päivänä valittu johtokunta ja 'toimitusjohtaja' Toivo Jout-
s e n vuokrasivat Lieksan Hovilan isännältä Antti Rynäseltä *sähkölaitokselle*
tontin Lieksanjokivarresta hautausmaan ja rautatiesillan välistä. Vuokra-
alueeseen kuului siinä oleva mökki. Voimalaitoksen paikka oli silloisissa oloissa
edullinen: polttohalkotäydennystä oli helppo tuoda sekä maitse hevosella että
vesitse roomulla. Pylväät saattoi varastoida rantaan.

Lähelle rantaa rakennettiin laudoista voima-asema ja raivattiin halko- ja
pylväs- »laanit». Helsingin lehdissä olleen urakkatarjouksen perusteella an-
nettiin kaikki sähkölaitoksen rakennustyöt helsinkiläiselle Suomen Koneliike
Osakeyhtiölle. Alustava sopimus tehtiin syyskuun alkupuolella ja sitä korjat-
tiin syyskuun 23. päivänä 1918.

Sähköyhtiön kentällä ollut mökki, jossa koneenhoitaja-monttööri asui.

Urakoitsija asensi voimalaitosrakennukseen 45-hevosvoimaisen höyrykoneen kattiloineen ja kaikkine siihen liittyvine tarpeineen sekä tiilisen savupiipun. Kone ja kattila olivat käytettyjä mutta »hyvässä kunnossa», ja urakoitsija takasi kattilalle vähintään kuuden ilmakehän työpaineen. Selviytyäkseen maksuistaan oli vasta perustetun yhtiön otettava Kansallis-Osake-Pankista 150.000 markan suuruinen kassakreditivilaina. — Mainittakoon, että PYP:n silloinen pankinjohtaja Iivar Grönholm luotti niin vähän yhtiön pystyessä pysymiseen, ettei ottanut sähköjä. Suhtautuminen muuttui täysin, kun E. E. K i l p e l ä i n e n tuli pankinjohtajaksi.

Joulukuun 1. päivänä 1918 oli osakkaiden kokous, jossa yhtiön väliaikainen toimitusjohtaja Toivo Joutsen selosti että uusia osakkeita merkittäessä oli lampputilauksia tehty toista tuhatta ja noin kuusistaa lamppua sisäjohtoineen oli jo asennettu paikoilleen. Samassa tilaisuudessa valittiin ensimmäiseksi koneenhoitajaksi E. M a r t t i n e n Kevätniemestä ja lämmittäjäksi Mähköltä Erkki H ä m ä l ä i n e n. Joulukuun 15. päivänä valittiin yhtiön toimitusjohtajaksi piiriesimies Frans S a l m i. Valot saatiin muutama päivä ennen joulua 1918.

Kevättalvella vuonna 1919 yhä useammat verkostoon liittyneet lieksalaiset kodit asennustyön edistyessä alkoivat saada sähkövaloa öljy- ja karbidilamppujen siirtyessä komeroiden nurkkiin. Sähkön hinta oli alkuvuosina suhteellisen kallista. Lampun kokoon katsomatta kannettiin alussa valopisteestä kahden kuukauden kulutusjaksolta 15 kynttilän lampusta 25 markkaa ja vahvemista vastaavasti.

Kun kalusto oli maailmansodan jälkeistä korviketasoa, saatiin oikuttelevan epätasaista valoa. Urakoitsija teki huolimatonta työtä, käytti johtoina muka »puotinaruakin». Lamput saattoivat himmetä useita kertoja illassa, »ettei nähnyt lukea saatikka kirjoittaa». »Taas Pursiainen panee vääriä puita pesään», sanottiin himmenemisen alkaessa. Mutta eipä lieksalaisilla paremmastakaan ollut kokemusta. Harvat sähköasioita ymmärtävät miehet — ellei monttööri ennättänyt — saivat alituisesti korjailla omia ja naapureiden laitteita. Vaikka »linjan korjaukset» lienevätkin olleet käyttökelpoisia valeita korttisakkiin karatessa, perheen huoltaja oli monesti asiallakin. Heikkorakenteiset linjat, esim. Kuhmonkadun varrella vielä vuonna 1925, olivat rautalankaa. Heikkoa tasavirtaa hukkuu tavattomasti linjahäviöinä.

Monttöörinä oli melkein alusta »jonkin verran sähköistä perillä oleva» Otto P u r s i a i n e n. Hän oli tottunut sähköihin Nurmeksen rullatehtaalla. Siihen aikaan ei ollut sähköteknikoita. Pursiainen hoiti linjatöitään vuoteen 1929. Työ opetti. Pian meni viikkojakin ilman sähköhäiriöitä. Mutta johtokunnalla oli jatkuvasti huolia. Yhtiö oli vähävarainen. Korkeat perustamiskustannukset ja halkolämmitys tekivät pienitehoisen sähkölaitoksen kalliiksi. Kulutus tosin osoitti turvallista nousua, mutta sähkön saannilla oli rajansa.

Vuonna 1926 suunniteltiin voimakkaamman dynamon hankkimista. Mietittiin pari vuotta, kunnes valtion kattilantarkastaja ratkaisi asian elokuussa 1928 määräämällä höyrykattilan työtehoa alennettavaksi räjähdysvaaran vuoksi. Ei siis tarvittu uutta dynamo, mutta ei myöskään uusia asiakkaita, entistäkin kuluksista oli vähennettävä kieltämällä mm. näyteikkunoissa käyttämästä valoa.

Suomen Kone-liike Oy vastaan Lieksan Sähkö Oy

Sähköyhtiön väliaikainen johtokunta lähetti tammikuussa 1919 kirjelmän maataloushallituksen sähkökonsulentille em. Sampo Kyanderille pyytäen tätä pitämään sähkölaitoksen *vastaanottotarkastuksen*. Himmeneviin lamppuihinsa harmistunut johtokunta toisti pyyntönsä. Insinööri Kyander tuli ja piti tarkastuksen 5.—7. 2. 1919 ja »väliaikaisena» tuloksena totesi mm:

— Voima-asemalle sijoitettu koneisto ja Lieksan kylän sähköjohtoverkosto on kokoonsa, laatuunsa ja työn tekniikkaansa nähden ristiriidassa urakoitsijan ja tilaajan välillä tehdyn kauppakirjan kanssa.

— Sähkölaitosta ei voida puoltaa tilaajan vastaanotettavaksi, ennenkuin urakoitsija on asiakirjoilla todistanut olleensa oikeutettu tehtyihin muutoksiin.

Sähköinsinöörin lausunnon perusteella ymmärrämme paremmin seuraavan käräjäoikeuden päätöksen alkua ja paukkupäisiä lausuntoja. *Suomen Kone-liike Oy näet haastoi* Lieksan Sähkö Oy:n käräjiin maksamattomista saatavistaan. Lakimääräiset talvikäräjät istuttiin silloisessa käräjätalossa 17. 5. 1919. Talo sijaitsi Pielisjärven Säästöpankin »vanhan» toimitalon paikkeilla, se paloi 1920-luvun puolivälissä.

Haastajan lausunnosta ilmeni mm. tukkiasioitsija Albin Laitisen, kauppias Antti Turusen, kauppias V. T. Maurojeffin ja asioitsija Frans Salmen, kaikki »Lieksan pitäjän Lieksan kylästä», 5. 9. 1918 »yhtenä useiden muiden paikkakuntalaisten kanssa» valtuuttaneen »samassa kylässä asuvan» kaupanhoitaja Toivo Joutsenen tekemään Lieksan Sähkö Oy:n nimeen sitoumuksia haastajan kanssa. Näiden sopimusten nojalla rakennetun sähkölaitoksen koneineen ja valojohdoinen yhtiö otti hoitoonsa 23. 12. 1918 ja on sitä käyttänyt Lieksan kylän ja sen »useampien talojen» valaisemiseen.

Urakoitsijan saatavat ovat seuraavat:

— Rahaa rautalangan tilaukseen	2.000	mk
— Kaksisylinterinen 45 hv höyrykone ja 70 m ² tulipintainen höyrykattila	55.000	»
— Ulkolinjoja välikirjan mukaan 10.500 m	75.000	»
— Ulkolinjoja eri sopimuksen mukaan; 5.142 m	36.508	»
— Tasavirtasähködynamo, käyttövoima 24 hv; kojetauluneen kontrahdin mukaan	24.000	»
— Koneremmi tilauksen mukaan	24.000	»
— Sisävalaistustyöt tilauksen mukaan; a) punoksella montteerattu 259 lamppua; b) mustalla montteerattu 157 lamppua	3.500	»
— Lampunkuoppia laskun mukaan	61.850	»
— Monttöörin matkakulut	2.000	»
— Ylimääräinen lubrikaattori	728	»
	750	»
	Yhteensä mk	261.336

Laskelmastaan kantaja ilmoitti olevansa vielä saamassa 87.153 markkaa. Eivätkä »tilausten tekijät ole... osoittaneet halua vastaisuudessakaan suorittaa tätä saatavaamme.» Yhtiötä ei sitä paitsi ole »edes kaupparekisteriin merkitty».

Vastaamaan haastetut ilmoittivat oikeudelle, ettei haasteessa ole kantajayhtiön toiminimen allekirjoitusta, ei yhtiön kotipaikkaa eikä vastaajan kotipaikkaa, koska »Lieksan pitäjää» ei ole olemassakaan, haasteen antaja ei liene Pielisjärven tuomiokunnan tuomari, ja haastejäljennös »muutenkin oli virheellisesti kirjoitettu». Oikeus puolestaan totesi em. väitteet verukkeiksi, mutta koska vastaajat Salmi ja Maurojeff eivät ole saaneet kirjallista haastetta, ei heitä voi tässä asiassa velvoittaa vastaajiksi. Haastaja maksakoon heille korvausta menetystä työpäivästä. Näin joutui Joutsen, joka »ei asu (oli jo muuttanut pois) Lieksan kylässä», vastaamaan yhtiöstä, »jota ei ollut». Vastaaja pyysi saada asioitsija Salmen avustajakseen, mihin oikeus suostui.

Tukkiasioitsija Salmen kertoman mukaan urakoitsijan piti rakentaa konehuoneesta asemalle menevä päälinja 16 mm² kuparista ja konehuoneesta meijerille päin 1 000 metriä 10 mm² kuparia, rautajohtoa korkeintaan 8 000 linjametriä, näille kuuluvat isolaattorit, montteerata johdot pylväisiin ja korkeintaan 200 seinälle, pisin linja oli 2 500 metriä. Lieksan Sähkön piti huolehtia rahdeista, monttöörin matkakuluista ja täyshoidosta, aputyövoimasta ja tarvittavista rakennusaineista. Koneiden ja linjojen piti olla valmiina marraskuun alkupäivinä. Koneliikkeen piti antaa vuoden takaus. Kun laitos on käynnissä, koeteltu ja tarkastettu, — sanoo sopimus —, maksetaan loppuerä 20.000 mk. — Takausaika ei vielä ole ohi, tilaaja luultavasti ei hyväksy konetta, tarkastusta ei ole pidetty.

Piirimies Frans Salmi, perustajajäseniä,
puheenjohtajana 1920-luvulla.

Asioitsija Salmi väitti, ettei päälinjoihin ole käytetty kuparijohtoa laskutettua määrää. Vastoin sopimusta ovat em. linjat (piti olla kuparia tai kolminkertaista rautalankaa) osittain kaksinkertaista rautalankaa. Käytetty rautalanka on hyvin ohutta, pienistä pätkistä kokoonpantua, »palasista, jotka sormin on koetettu kiertää jonkinlaiseksi punokseksi, ja ns. serviisijohdot ovat useimmissa paikoissa vain nk. muurilankaa, jota missään tapauksessa ei voida käyttää sähköjohtoihin». Suojaverkoista puhelin- ja sähköjohtojen ylimenopaikoissa ei kannata mainitakaan. Johdot putoilevat seiniltä. Maavuotoja on. . . Salmi kiisti täysin vääriksi eräitä velkaeriä, joista ei ole mitään tietoa.

Lamppuihin tuleva korkein j ä n n i t e on ollut vain 180 Volttia, jopa postikonttorissa jäänyt 116 Volttiin. Sen piti olla 220 V. Ruosteisia hiililankalamppuja ei ollut velotettua määrää. Asiakkaiden on pitänyt itse hankkia lamppuja. Kuuppia ei ole toimitettu ollenkaan. Sisäjohtoina on ollut huonosti isoleerattua lankaa, posliinisten sähkönappien asemesta puisia. Sisäänotto-putkia useissa taloissa on vain yksi, ja tämän kautta on vedetty huonosti eristetyt sisäjohdot. Näin oikosulkujen takia on tulipalonvaaraa. Esim. Suuressa pappilassa on ollut kolme sähköpaloa . . . Monttöorien tarpeettomatkin matkat on maksettu.

Temperamenttinen Frans Salmi siirtyi järeimpään tykistöönsä:

»Niinä kolmena kuukautena, joina tätä sähkölaitosta on yritetty käyttää, on työ todettu ala-arvoiseksi.» Toiminimi on nähtävästi onnistunut jostain halvalla hinnalla saamaan ostetuksi vanhat kuluneet sähkökoneet ja johdot, paikkaillut niitä vähän ja sijoitti ne tänne Lieksaan. Pyynnöistä huolimatta kantaja ei ole saapunut kauppakirjan mainitsemaan tarkastustilaisuuteen. ». . . olemme joutuneet tekemisiin keinottelijatoiminnan kanssa, jonka kiristämisyriksillä ei ole mitään rajaa.»

Osakeyhtiö merkitään kaupparekisteriin

Kesäkuussa vuonna 1919 oli Joensuun lehdissä ilmoitus

»Kun valtioneuvosto on nyt vahvistanut Lieksan Sähkö Osakeyhtiö -nimisen osakeyhtiön säännöt ja kaikki osakkeet tulleet merkityiksi, kutsutaan osakeyhtiön osakkaat saapumaan 15. päivänä ensi tulevaa heinäkuuta Lieksan Nuorisoseuran (nyk. Sarkala) talolle Pielisjärven pitäjän Lieksan kylässä kello 6 i.p. pidettävään kokoukseen päättämään, onko yhtiö pantava toimeen ja valitsemaan sille hallitusta. Osakeyhtiön perustamista koskevat asiakirjat ovat nähtävissä ennen kokousta pankkivirkamies E. E. Kilpeläisen luona samassa Lieksan kylässä.

Lieksassa kesäkuun 26. päivänä 1919

Basilius Mauro ja Nikolai Mauro Teodor Kinnarinen
pp. Everd Dyberg Antti Ryyänen
Pielisjärven Yl. Osuusliike rl.
Eetu Orkola
Jussi Rautiainen»

Muistitiedon mukaan kokouksessa oli tungosta. Puheenjohtajana toimi pankinjohtaja E. E. Kilpeläinen ja pöytäkirjaa piti apulaisnimismies Antti Turunen. Kokoukselle luettiin valtioneuvoston päätös 18. 1. 1919 edellisestä syksynä allekirjoitetusta yhtiöjärjestyksestä. Jäsenille selostettiin rekisteröidyn ja rekisteröimättömän yhdistyksen eroa. Varsin tuoreena oli lieksalaisten muistissa kevätkäräjiltä Toivo Joutsenen vastuuseen joutuminen yhtiöstä, »jota ei ollut». Lieksalaiset olivat merkinneet osakkeita jo liikaakin, sanoivat tosin yhtä ja toista sähkötöistä, mutta olivat tietoisia myös omasta vastuustaan. Niin päätettiin Lieksan Sähkö Osakeyhtiö merkityttää kaupparekisteriin.

Sähköyhtiön johtokunnan ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin liike-
mies, kauppias Juho Ahonen, jäseniksi prokuristi Nikolai Mauro,

asioitsija Teod. Kinnarinen, piiriesimies, asioitsija Frans Salmi, valokuvaaja Heikki Appel sekä varajäseniksi kauppias Jussi (Juho) Kärki ja siltavahti Juho Räsänen. Juho Ahonen ja Frans Salmi olivat oikeutetut kirjoittamaan yhtiön nimen (prokuravaltuudet).

Marraskuun 6. päivänä 1919 Lieksan Sähkö Oy merkittiin kauppaja teollisuusministeriön kaupparekisteriin ja kuulutettiin rekisterilehdessä 19. 11. 1919. Näin yhtiö pääsi valmistamaan ja myymään sähköä, harjoittamaan maataloustuotannon yhteydessä »esiintyviä teollisuuksia ja kauppaamaan niiden tuotteita sekä sähkötarpeita».